

GEAJNOE JÏJTSE GÏELESE

Filme: <https://vimeo.com/729610034>

Bievnesh learoevierhten bijre: <https://www.e-skuvla.no/ya/product/demokrati/>

Mænngan daam teemam tjïrrehtamme

- edtjh daajroem utnedh saemien gïeli bijre seabradahkesne
- leah liereme saemien gïelelaaken bijre
- leah liereme Saemiedigkien råajvarimmiej bijre saemien gïelide
- leah dååjrehtamme saemien maectedh lea vierhtie dovne skuvlesne jïh seabradahkesne
- leah daajroem åådtjeme guktie gïelefaage lea vihkele faage gaskesadtemisnie, kultuvregoerkesisnie, skearkagimmesne jïh identiteetevtiedimmesne

- edtj daejredh guktie saemien goh ietniengiele edtja vihkeles aarvojne bigkedh dovne saemien jñh nöörlen seabradahkesne, goh almetjeaarvoe, demokratije, seammavyörtegsvoete, ektievoete jñh gellievoete
- edtj daejredh guktie saemien goh faage maahta positijve jñjtjegguvviem jñh jearsoes identiteetem vedtedh saemiengieleldh almetjidie, jñh guktie dah ektiedimmiem jñjtsh gieleseabradahkesne, Saapman jñh veartenevijries aalkoeåålmegeektievoetese evtiedieh
- leah giengelåbpoe goerehtamme aktem dejstie laavenjassijste

Filmen åvtelen:

Digkedh voestegh daah aalkoegyhtjelassh jeatjah learoehkinie ektine jallh abpe klaassine:

1. Maam saemien gieli bijre Nöörjesne daan biejjien daajrah?
2. Maam saemielaaken gielenjoelkedassi bijre daajrah?
3. Mij lea gelliengielevoete?
4. Gusnie doh saemien gieledajvh? Goerehth maaje kaarhtine.
5. Mij sjiere dejnie julevsamien dajvine?

Filmen mænngan:

Digkedh daejtie ussjedadtemegyhtjelaside jeatjah learoehkinie jallh abpe klaassine ektine:

1. Magkeres vuajnoe gelliengielevoetese vååjnesasse båata dokumentaaresne?
2. Mah konsekvensh åadtjoeji gosse saemien giele byögkeles gieline sjidti govhte nöörlen fylhkine?
3. Guktie julevsamien gieletsiehkje lij daaroedehtiemisnie?
4. Gosse jehta julevsamien giele lea itjmies vaahresne, mij dñhte sæjhta jiehtedh?
5. Guktie Inga Karlsen sov skuvleaarkebiejjiem dååjri 1942?
6. Mah konsekvensh assimileeremepolitihke saemide åadtjoeji, Inga Karlsen mietie?

7. Magkeres vuajnoem lohkehtæjja Nils Heika Aira Andersen átna julevsaemien gielen bætijen aejkien bijre?
8. Guktie datne tuhtjh/dijjeh tuhtjede Nöörje lea saemide jñh saemien gielen gietedamme?

Digkiedimmieteemah:

1. Tjielth jñh fylhkentjielth vihkeles ráállam utnieh barkosne saemien gielh nænnoestidh dejnie dajvine saemieh árroeh. Doh tjielth mah meatan saemien gielen reeremedajvesne aktem sjiere diedtem utnieh biévnesjñh jñh dienesjñh faalehtidh saemien árroejidie.

Digkedh saemielaaken gielenjoelkedassh viehkine daehtie artikkelistie sijjeste regjeringen.no jñh dokumentaareste:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/bruk-av-samisk-sprak-i-offentlig-forvalt/id86942/>

- a) Mah laavenjassh byögkelesvoete saemien gieli ávteste átna? Tjielkesth laavenjasside mah tjielth jñh fylhkentjielth utnieh.
 - b) Guktie Knut Hamsun jáarhkeskuvle Hábmernisnie lea dejtie gielldh reaktide gorredamme?
2. Emil sæjhta lieredh saemien galkije soptsestidh. Guktie maahta sov gelliengieleldh jñh gellienkulturelle maahtoem nuhtjedh daennie laantesne, álkoelaantesne jñh aalkoeáálmegeektiedimmesne? Mah nuepieh Emil sæjhta áadtjodh privaate jñh barkoejieliedisnie?

Darjoej biévneselakaatem saemien gieli bijre saemien noeride. Plakaate maahta dovne aerpievuekien posterhammosne árroth jallh digitaale.

3. NRK sov artikkelisnie tjaala 21.4.2022, **Datamaskinen vil snakke lulesamisk om et år** / Daatovre sæjhta julevsamien soptsestidh akten jaepien minngelen:

Orre teknologije edtja saemien gielide åabpedh. Universiteete Tromsøsne (UiT) daan våhkoen baantedimmieh dorje juktie daatovrem lierehtidh julevsamien soptsestidh. Akten jaepien minngelen dihte voestes saemien talesyntese sæjhta gaervies årrodh. Dah julevsamien gieline aelkieh, jïh mænngan doh jeatjah gielh.

–Saemien gielh leah bïerkenamme dan åvteste dejtie hïejmine soptsestamme. Daelie daatovrh jïh daatovri giële heajmi sijse båtïeh, jïh faahketji dagke saemien giëleutnijh aaj heajmem dessïeh goh saemiengïeleldh areenah, jis ibïe buektehth daatovrem julevsamien jïh doh jeatjah saemien gielh lierehtidh, taleteknologe UiT:sne Inga Lill Sigga Mikkelsen saemien giëletsïehkien bïjre jeahta.

UiT gaajhkem frijje gaaltïjekodam evtëde, guktie gaajhkesh dovnesh maehtïeh dam åtnose vaeltëdh sijjen systeemine gosse leah dam evtïedamme.

– *Gaajh vihkeles dirregïnie sjædta, Mikkelsen stoerre vuartojne jeahta.*

a) Digkedh mah nuepieh daanbeajjetje teknologije sæjhta vedtedh juktie julevsamien jïh jeatjah saemien gielh vaarjelidh.

<https://forskning.no/partner-uit-norges-arktiske-universitet-informasjonteknologi/forste-tekst-til-tale-program-for-urfolkssprak/496150>

Raerïestïmmïe giengelåbpoe goerëhtïmmïen bïjre/faageartïkele:

1. Vuartesjh daejtie baakoetjïertide tjoevkesisnie filmeste: *gelliengïelevoete, ietniengïele, guektiengïelevoete, saemielaake, saemielaaken gielenjoelkedassh, assimileereme, daaroedehteme*
2. Darjoeh laavenjasse jallh giengelåbpoe goerëhtïmmïem saemien gieli bïjre. Nuhtjh seabradahkefaageles vuekieh, goh kvantitativje jallh kvalitatïjve goerëhtïmmïe.

Maahtah göökte joekehts vuekiej gaskem veeljedh gosse edtjh dotkemeprosjektem soejkesjidh. Kvalitatijve dotkemisnie datne giengelåbpoe goerehth jñh vaenie almetjh jarngesne åtnah. Kvantitatijve dotkemisnie datne taaligujmie vihtesth maam datne sijse tjöönghkh, jñh maahtah jieniebidie dotkedh.

https://samilogutmuitalit.no/nb/publications?f%5B0%5D=field_category_theme%3A675

Maehtede laavenjassh klaassesne målsodh.

3. Almetjhealsoe jñh jieledehaalveme goh dåaresthfaageles teema skuvlesne edtja learoehkidie maahtoem vedtedh mij hijven psykiske jñh fysiske healsoem eevtjie. Mihå-prosjektesne Universiteetesne Romsesne dotkijh goerehtieh guktie lea noere saemine årrodh Nöörjesne jñh mah haestemh jñh dååjresh dah Leah sijjen saemien identiteetese veadteme.

Tjielkestiehtieh teemam “*Psykiske healsoe saemien noeri luvnie*” artihkelisnie vuelielisnie. Mah gieledh aspekth maehhtieh psykiske healsoem eevtjedh saemien noeri luvnie?

https://mentalhelseungdom.no/wp-content/uploads/2021/03/Miha_Unge_samers_psykiske_helse_rapport_digital.pdf